

Таким чином, розширення спектру послуг, які надаються ВАТ «Донецькміськгаз», впровадження ним інших видів діяльності, із додержанням визначених умов забезпечення їх ефективності й належного рівня якості, дозволяє вирішити проблеми капітального ремонту, поліпшити рівень робіт, сприяє розвитку та модернізації газових мереж, активізації виконання інвестиційної програми та інших невідкладних завдань, які поліпшують основну діяльність підприємства. При цьому подальших досліджень потребують питання підвищення ефективності всіх видів виробничо-господарської діяльності та конкурентоспроможності українських газопостачальних підприємств за рахунок якнайрезультативнішого використання їх внутрішнього виробничо-експлуатаційного потенціалу й врахування можливостей ринкового середовища.

Література

1. Деркач М. Формування та регулювання українського газового сектору / М. Деркач // Економіст. – 1999. – № 6. – С. 72 – 75.
2. Ковалко М. Газова індустрія України / М. Ковалко // Урядовий кур'єр. – 1994. – № 140 – С. 5.
3. Курганбаева В.А. Мировая нефтяная, газовая и металлургическая промышленность: современное состояние и основные тенденции развития / В.А. Курганбаева, Н.М. Намазбеков. – Аламаты : КИСИ при Президенте Республики Казахстан, 2004. – 104 с.
4. Любчик А. Правовое регулирование газоснабжения в Донецкой области и его экономические последствия / А. Любчик // Вісник Донецького ун-ту. – Сер. Економіка і право. – 2000. – № 2. – С. 265 – 269.
5. Малумов А.Ю. Газоснабжение бюджетных учреждений / А.Ю. Малумов // Право и экономика. – 2008. – № 7. – С. 41 – 46.
6. Соколенко С.И. Энергоносители для Украины / С.И. Соколенко // Діловий вісник. – 1994. – № 6. – С. 17 – 21.
7. Степанов А.В. Экономические и экологические аспекты использования природного газа, нефти и углей / А.В. Степанов // Экологические технологии и ресурсосбережение. – 1994. – № 4. – С. 3 – 11.
8. Фук І.М. Управління відходами та їхнє нормування на підприємствах ДК «Укргазвидобування» / І.М. Фук, Ю.Л. Хоха, А.М. Тимченко // Екологічний вісник. – 2004. – № 3. – С. 8 – 9.
9. Боярко А.В. Научные основы развития системы услуг газоснабжения населения региона в современных условиях / Боярко А. В. – М. : Изд-во МГУ сервиса, 2004. – 128 с.
10. Програма економічного і соціального розвитку м. Донецька на 2009 рік. – Донецьк : Донецька міська рада, 2008. – 423 с.

Надійшла 03.06.2009

УДК 330.341.1

Т. М. ЮХНОВСЬКА

Інститут економіки та прогнозування НАН України

І. В. ЮХНОВСЬКИЙ

Київський національний університет ім. Т. Шевченка

КОНЦЕНТРАЦІЯ ІННОВАЦІЙНО-АКТИВНИХ ПІДПРИЄМСТВ: РЕГІОНАЛЬНИЙ АСПЕКТ

Наведено аналіз концентрації інноваційної активності промислових підприємств за показниками: зворотна величина від числа фірм на ринку, коефіцієнт концентрації, коефіцієнт Херфіндаля-Хіршмана. Проведено узагальнення щодо виду ринку функціонування даних підприємств та стратегічного планування їх діяльності.

The concentration of innovative activity of industrial enterprises by indexes: reverse quantity from the number of firms at the market, coefficient of concentration, coefficient of Herfindal-Hirshman is analysed. Generalization in relation to the kind of functioning market of these enterprises and strategic planning of their activity is conducted in the article.

Постановка проблеми. Необхідність формування та впровадження інноваційної моделі економічного розвитку регіону є однією з найактуальніших проблем, яка спричинена необхідністю створення конкурентних переваг у цій сфері. А це, попри надзвичайну складність, можливо лише за таких умов: по-перше, інноваційного прагнення населення до світового науково-технічного лідерства; по-друге, підпорядкування цій меті політичної та економічної стратегії держави; по-третє, модернізації державно-господарського механізму; по-четверте, створення багаторівневої системи правового регулювання інноваційного розвитку; по-п'яте, реалізації державних науково-технічних програм, підкріплених необхідними ресурсами та всіма органами державної влади й управління [1, с. 128]. Виходячи з особливостей та специфіки кожного регіону, актуальним є дослідження концентрації інноваційно-активних підприємств, рівня конкуренції між ними, що позначається на рівні розвитку науково-технологічного потенціалу. Щоб досягти поставлених цілей дослідження, необхідним є вирішення таких завдань:

- 1) аналіз інноваційної діяльності промислових підприємств, групуючи їх відповідно до економічного районування;
- 2) розрахунок коефіцієнтів концентрації, що дає змогу визначити ступінь узгодженості, взаємодії та співробітництва між підприємствами;
- 3) надання рекомендацій та пропозицій щодо вдосконалення планування технічно-організаційного розвитку економічних районів.

Аналіз останніх досліджень та публікацій показує, що питанням аналізу розвитку регіонів та наданням практично-обґрунтованих рекомендацій щодо планування їх інноваційних стратегій присвячені праці таких вчених: О.І. Амоши, С.Злупка, Б.П. Клімчука, Л.І. Федулової [1 – 4]. Однак, недостатньо уваги приділено питанням концентрації, монополізації та конкурентних позицій інноваційно-активних підприємств в регіонах України, для цього необхідним є проведення більш глибокого дослідження визначення частки кожного економічного району в загальній інноваційній активності. Тому дана проблематика є актуальною як в теоретичному, так і практичному аспекті.

Метою статті є аналіз інноваційної активності промислових підприємств відповідно до економічного районування за показниками концентрації та розробка рекомендацій щодо стратегічного планування їх діяльності.

Для того, щоб змоделювати стратегію розвитку інноваційної діяльності промислових підприємств, необхідним є знання ступеня монополізації ринку і рівня бар'єрів входження до нього. Це дає інформацію як для дій державного регулювання ринку, так і для обґрунтування рішення підприємства про доцільність входження на ринок. Для оцінки ступеня монополізації і висоти бар'єрів важливим показником є оцінка рівня концентрації ринку.

В якості прикладу нами здійснено розробки з подальшим порівнянням коефіцієнтів концентрації інноваційно-активних підприємств в регіональному розрізі за 2006 – 2007 роки, на основі статистичної інформації Державного комітету статистики України [5].

Статистичні дані свідчать, що у 2007 році інноваційною діяльністю у промисловості займався 1472 підприємства, або 14,2% загальної їх кількості. Впроваджували інновації 1186 підприємств, у тому числі 515 впроваджували нові технологічні процеси, кількість яких склала 1419, з них 634 маловідходних і ресурсозберігаючих; 564 підприємства впровадили 2526 найменувань інноваційних видів продукції, з яких 881 – нові машини, устаткування, прилади, апарати. Обсяг інноваційних витрат у 2007 році склав 10,8 млрд грн. Протягом 2007 року 1035 підприємств реалізували інноваційну продукцію, обсяг якої склав 40,2 млрд грн. Із загальної кількості інноваційних підприємств 420 реалізували продукцію, нову для ринку України, обсяг якої становив 22,3 млрд грн, або 3,7% обсягу реалізованої промислової продукції [5, с. 193 – 194].

В регіональному аспекті інноваційна діяльність промислових підприємств представлена по всій території України. Використовуючи підходи Д.В. Клинового та Т.В. Пепа [6, с. 147 – 148] щодо економічного районування, згрупуємо інноваційно-активні підприємства відповідно до наступних економічних районів (табл. 1).

Таблиця 1

Групування промислових підприємств за напрямками проведення інновацій за економічними районами, одиниць

Області	Економічні райони	Всього		З них займалися інноваційною діяльністю		Частка від загальної кількості, %	
		2006	2007	2006	2007	2006	2007
-	Україна	9995	10346	1118	1472	100,0	100,0
Донецька, Луганська	Донецький	1383	1383	106	149	9,48	10,12
Закарпатська, Івано-Франківська, Львівська, Чернівецька	Карпатський	1531	1607	157	279	14,04	18,95
АР Крим, Миколаївська, Одеська, Херсонська, м. Севастополь	Південний	1227	1324	138	141	12,34	9,58
Вінницька, Тернопільська, Хмельницька	Подільський	906	930	82	136	7,33	9,24
Волинська, Житомирська, Рівненська, Чернігівська	Поліський	1023	1057	87	136	7,78	9,24
Дніпропетровська, Запорізька, Кіровоградська	Придніпровський	1213	1290	126	152	11,27	10,33
Полтавська, Сумська, Харківська	Східний	1450	1474	185	220	16,55	14,95
Київська, Черкаська, м. Київ	Центральний	1262	1281	237	259	21,20	17,60

Джерело: складено авторами на основі даних [5, с. 196, 197; 6, с. 147 – 148]

Найбільш поширеним показником концентрації ринку є зворотна величина від числа фірм на ринку. Чим менше фірм на ринку, тим вищий рівень концентрації з погляду його монополізації, тобто більша потенційна можливість здійснення його влади. Позначимо даний показник як $N = \frac{1}{n}$.

Згідно з даними табл. 1, за 2007 рік склалася така ситуація: Донецький регіон $n=149$, Карпатський регіон $n=279$, Південний регіон $n=141$, Подільський регіон $n=136$, Поліський регіон $n=136$, Придніпровський регіон $n=152$, Східний регіон $n=220$, Центральний регіон $n=259$. Розрахуємо даний показник концентрації ринку для кожного економічного регіону та занесемо дані в табл. 2.

Таблиця 2

Розрахунок показника концентрації ринку N за 2007 рік

Регіон	n	N
Донецький	149	0,007
Карпатський	279	0,004
Південний	141	0,007
Подільський	136	0,007
Поліський	136	0,007
Придніпровський	152	0,007
Східний	220	0,005
Центральний	259	0,004

Отже, найбільший рівень концентрації спостерігаємо в Донецькому, Південному, Подільському, Поліському, Придніпровському регіонах, оскільки там найменша кількість промислових підприємств, що займаються інноваційною діяльністю в порівнянні з Карпатським, Східним та Центральним регіонами.

Для того, щоб визначити, яка ситуація складається в кожній частині України (конкурентна, олігополістична, монополна), використовуємо для розрахунків коефіцієнт концентрації CR_n , який розрахуємо на основі зіставлення двох найбільших за частками кількості інноваційно-активних підприємств регіонів.

$$CR_n = \sum_{i=1}^n S_i, \quad (1)$$

де S_i – розмір фірми (в нашому випадку ринкова частка);

n – кількість фірм, для яких ми розраховуємо показник.

Використовуючи дані табл. 1, отримаємо такі результати: $CR_2 = 0,212 + 0,1655 = 0,3755$ за 2006 рік та $CR_2 = 0,176 + 0,1895 = 0,3655$ за 2007 рік. Тобто, за 2006 рік два регіони (Центральний та Східний), які мають найбільший науково-технологічний потенціал, займають приблизно 37,55% від всього ринку інноваційної діяльності промислових підприємств. За 2007 рік ситуація дещо змінилась: частка найбільших районів (Карпатського та Центрального) склала 36,55%. Використовуючи статистичний матеріал [5, с. 196 – 197], згрупуємо області по кількості підприємств, враховуючи, що максимальна кількість $n=180$, а мінімальна $n=0$ (рис. 1).

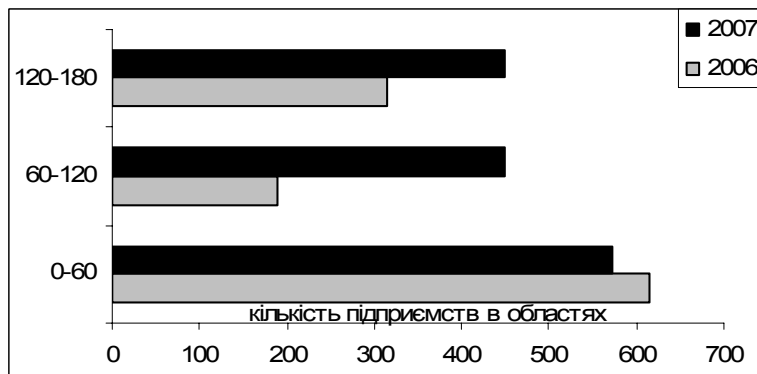

Рис. 1. Групування областей за кількістю інноваційно-активних підприємств [складено авторами на основі [5, с. 196 – 197]]

Проведемо більш детальний аналіз рівня концентрації в областях з найбільшою кількістю інноваційно-активних підприємств (табл. 3). Так за 2006 рік $CR_2 = 0,153 + 0,1279 = 0,2809$,

$CR_3 = 0,153 + 0,1279 + 0,055 = 0,3359$. Протягом 2007 року ситуація змінилась таким чином:
 $CR_2 = 0,1223 + 0,0965 = 0,2188$, $CR_3 = 0,1223 + 0,0965 + 0,0863 = 0,3050$.

Таблиця 3

Частки найбільших інноваційно-активних підприємств за областями, одиниць [5, с. 196 – 197]

	всього		з них займалися інноваційною діяльністю		частка від загальної кількості, %	
	2006	2007	2006	2007	2006	2007
Україна	9995	10346	1118	1472	100,0	100,0
м. Київ	525	539	171	180	15,30	12,23
Харківська	775	788	143	142	12,79	9,65
Львівська	739	804	62	127	5,55	8,63

Таким чином, Харківська та м. Київ області займають 28,09% у 2006 році, а у 2007 році – 21,88%. Це є значний показник, оскільки теоретично кожна область України приблизно має займати 4 – 5%, а з отриманих результатів бачимо, що разом вони зайняли майже в 5 разів більше. Це говорить про значну кількість інноваційно активних підприємств, наукових установ, наукових кадрів, а в цілому про потужний науково-технологічний потенціал. Якщо включити до даних областей і Львівську область, то показник становитиме на 2007 рік 30,50%. Порівнявши дані два показники концентрації, можна побачити, що ситуація однакова. Найбільш інноваційно-потужними є Центральний, Східний, Карпатський регіони, а найменш розвиненими залишаються Донецький, Південний, Подільський, Поліський та Придніпровський регіони. Це говорить про те, що дійсно ми провели правильні дослідження та зробили правильні висновки стосовно обох коефіцієнтів.

Попередні показники концентрації враховували кількісний підхід, беручи за основу кількість інноваційно-активних підприємств. Однак, для ґрунтовного всебічного дослідження необхідним є і врахування якісних характеристик, розраховуючи коефіцієнт концентрації залежно від обсягу реалізованої інноваційної продукції.

Найбільш вагомим показником, що визначає ступінь концентрації на ринку, є індекс Херфіндаля-Хіршмана (Herfindahl-Hirschman Index або ННІ). Даний індекс передбачає, що чим більше питома вага продукції фірми в галузі, тим вищі потенційні можливості для виникнення монополії. Це визначається за формулою:

$$HHI = \sum_{i=1}^n S_i^2. \quad (2)$$

Проаналізуємо даний коефіцієнт для областей України, визначаючи обсяги реалізованої інноваційної продукції за 2006 – 2007 роки (табл. 4).

Розрахуємо індекс Херфіндаля-Хіршмана для 2006 – 2007 років:

$$HHI_{2006} = 16,9^2 + 12,5^2 + 11,9^2 + 11,5^2 + 7,1^2 + 6,5^2 + 3,9^2 + 3,0^2 + 1,8^2 + 1,8^2 + 1,5^2 + 1,4^2 + 1,3^2 + 1,3^2 + 0,7^2 + 0,6^2 + 0,6^2 + 0,5^2 + 0,5^2 + 0,5^2 + 0,5^2 + 0,4^2 + 0,3^2 + 0,3^2 + 0,3^2 + 0,3^2 + 0,1^2 = 849,4\%$$

$$HHI_{2007} = 19,2^2 + 13,9^2 + 11,2^2 + 9,6^2 + 8,5^2 + 7,6^2 + 5,7^2 + 4,7^2 + 2,7^2 + 2,6^2 + 2,0^2 + 1,6^2 + 1,5^2 + 1,3^2 + 1,3^2 + 1,2^2 + 1,1^2 + 1,0^2 + 0,8^2 + 0,6^2 + 0,5^2 + 0,4^2 + 0,3^2 + 0,2^2 + 0,2^2 + 0,2^2 + 0,0^2 = 995,6\%$$

Індекс Херфіндаля-Хіршмана приймає значення від 0 (в ідеальному випадку, коли на ринку нескінченно багато продавців, кожен з яких контролює незначну частку ринку) до 1 (коли на ринку діє лише одна фірма). Якщо обчислювати ринкові частки у відсотках, то індекс має значення від 0 до 10000. Чим більше значення індексу, тим вища концентрація фірм на ринку. Таким чином, проведені розрахунки свідчать про те, що ринок інноваційної продукції є малоконцентрованим, оскільки значення коефіцієнта $HHI(y\%) = 849,4$ та $995,6$, а це, в свою чергу, призводить до інтенсивної конкуренції.

Зобразимо графічно індекс Херфіндаля-Хіршмана (крива концентрації), що будується шляхом нанесення на графік зростаючих часток ринкового об'єму виробництва найбільших 1, 2, 3, ..., n фірм на ринку. В табл. 5 представлений розрахунок основних координат для побудови кривої концентрації. Відповідно до цієї таблиці та самої кривої концентрації, можна побачити, що ринок є малоконцентрованим, оскільки 2 підприємства займають у 2007р. близько 33,1% ринку, три – більше 44,0%.

Таблиця 4

Обсяг реалізованої інноваційної продукції за регіонами, тис. грн [5, с. 263 – 264]

	всього		частка ринку, %	
	2006	2007	2006	2007
Україна	30892704,7	40188016,6	100,0	100,0
Автономна Республіка Крим	557929,3	624029,2	1,8	1,6
Вінницька	77154,3	615986,6	0,5	1,5
Волинська	1209409,7	3042301,8	3,9	7,6
Дніпропетровська	4278260,6	4516234,6	13,8	11,2
Донецька	5206234,4	5601393,2	16,9	13,9
Житомирська	230229,8	226185,6	0,7	0,6
Закарпатська	153769,2	114722,1	0,5	0,3
Запорізька	3545379,5	3431992,3	11,5	8,5
Івано-Франківська	156078,3	438011,4	0,6	1,1
Київська	408279,0	515506,4	1,3	1,3
Кіровоградська	475835,4	484678,1	1,5	1,2
Луганська	3848947,4	7720320,6	12,5	19,2
Львівська	423592,2	1064202,2	1,4	2,6
Миколаївська	41873,4	60847,7	0,1	0,2
Одеська	2197219,6	2287168,0	7,1	5,7
Полтавська	406632,5	1077366,7	1,3	2,7
Рівненська	23084,6	88324,4	0,3	0,2
Сумська	917448,1	819687,3	3,0	2,0
Тернопільська	12169,3	179513,4	0,3	0,4
Харківська	1953181,9	1882293,4	6,5	4,7
Херсонська	158859,5	200954,4	0,5	0,5
Хмельницька	111172,4	96984,2	0,4	0,2
Черкаська	162307,0	511354,0	0,5	1,3
Чернівецька	88447,2	304382,3	0,3	0,8
Чернігівська	172776,3	398946,4	0,6	1,0
м. Київ	3687747,8	3870215,9	11,9	9,6
м. Севастополь	11686,0	14774,4	0,3	0,0

Таблиця 5

Висхідні дані для побудови кривої концентрації

кількість областей	0	1	2	3	4	5	6	7	...	27
частка ринку 2006, %	0	16,9	29,4	41,3	52,8	59,9	66,4	70,3	...	100,0
частка ринку 2007, %	0	19,2	33,1	44,3	53,9	62,4	70,0	75,7	...	100,0

Джерело: складено автором на основі даних табл. 4.

На рис. 2 представлена крива концентрації, яка характеризується незначним ступенем згину, що, в свою чергу, говорить про малий рівень концентрації інноваційних підприємств. Тобто частка чотирьох найбільших фірм областей складала у 2006 р. 52,8%, а у 2007 р. – майже 54%. Це свідчить про малокоцентрований ринок інноваційної продукції, а частка ринку 20 областей взагалі складає менше 30% у 2006 р., а у 2007 р. – менше 25%.

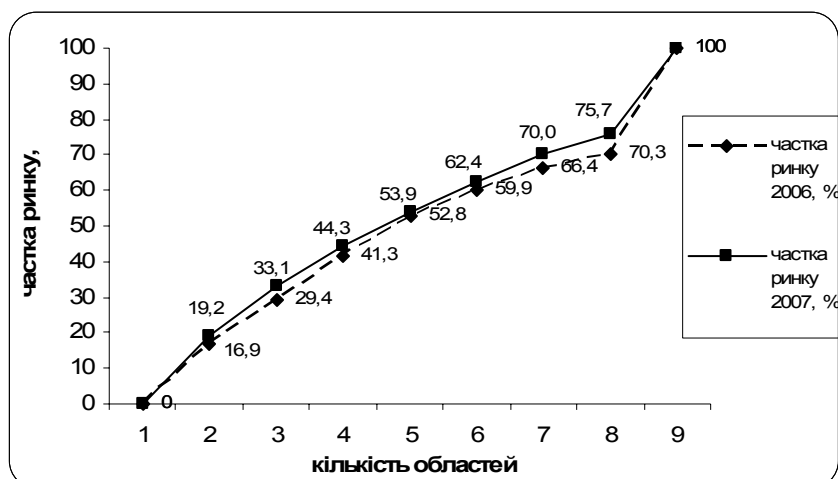

Рис. 2. Крива концентрації інноваційних підприємств області (побудовано авторами на основі табл. 5)

Отже, існують значні невідповідності (дисбаланси) у реалізації інноваційної продукції в регіональному розрізі, які потребують зміни.

Для посилення технічно-організаційного розвитку регіонів України необхідним є:

- 1) активізація інноваційного співробітництва регіонів та трансфер технологій між підприємствами;
- 2) збалансування рівня інноваційної активності підприємств в регіональному аспекті;
- 3) вдосконалення та забезпечення інноваційної безпеки промислових підприємств;
- 4) законодавче забезпечення та підтримка діяльності інноваційно-активних підприємств як на державному, так і регіональному рівні.

Висновки. Проведений аналіз свідчить про нерівномірний інноваційний розвиток в економічних районах. Результати досліджень показників свідчать про неоднозначні висновки щодо рівня концентрації інноваційно-активних підприємств. Так, в цілому ринок інноваційної продукції є мало концентрованим, що говорить про інтенсивну конкуренцію. Однак, в регіональному та обласному розрізі, можна зробити висновок, що найбільш концентрованими з огляду на найменшу кількість інноваційних підприємств, та значні можливості щодо олігополістичних дій є Донецький, Південний, Подільський, Поліський та Придніпровський райони. Натомість конкурентні відносини та високий рівень інноваційної активності підприємств спостерігаються в Центральному, Східному та Карпатському економічних районах.

Література

1. Клімчук Б.П. Моделювання інноваційного розвитку регіону та його можливості / Б.П. Клімчук // Економіка промисловості: науково-практичний журнал. – 2007. – № 2 (37). – С. 128 – 134.
2. Амоша О.І. Регулювання регіонального розвитку в Україні / О.І. Амоша, В.П. Вишневський, А.І. Землянкін [та ін.] // Економіка промисловості: науково-практичний журнал. – 2006. – № 1 (32). – С. 45 – 59.
3. Пирожков С. Соціально-економічна стратегія у регіональному вимірі / С. Пирожков, С. Злупко // Вісник НАН України. – 2006. – № 7. – С. 67 – 69.
4. Федулова Л.І. Оцінка впливу інноваційної активності промислових підприємств на соціально-економічний розвиток регіонів України / Л.І. Федулова // Економіка промисловості: науково-практичний журнал. – 2006. – № 1(32). – С. 109 – 118.
5. Наукова та інноваційна діяльність в Україні : стат. зб. / Державний комітет статистики України. – К., 2007. – 362 с.
6. Клиновий Д.В. Розміщення продуктивних сил та регіональна економіка України : [навч. посібник]. / Клиновий Д.В., Пепа Т.В.; за наук. ред. Л.Г. Чернюк. – К. : Центр навч. літератури, 2006. – 728 с.

Надійшла 10.06.2009

УДК 94(477):336.02

А. П. ОЛІЙНИК, В. Е. КУДЕЛЬСЬКИЙ
Хмельницький національний університет

НЕОБХІДНІСТЬ РЕФОРМУВАННЯ ПОДАТКОВОЇ СИСТЕМИ УКРАЇНИ

В статті обґрунтовується необхідність реформування податкової системи України. Виділено недоліки системи оподаткування малого бізнесу. Запропоновано поетапне реформування податкової системи.

The necessity of reformation of the tax system of Ukraine has been grounded. The lacks of the tax system of small business have been selected. Stage-by-stage reformation of the tax system has been offered in the article.

В Україні створено податкову систему, яка за своїм складом та структурою подібна до податкових систем розвинутих європейських країн. Закони з питань оподаткування розроблено з урахуванням норм європейського податкового законодавства, а також аспектів податкової політики ГАТТ/СОТ та інших міжнародних економічних організацій.

На відміну від країн ЄС податкова система України не є інструментом підвищення конкурентоспроможності держави, не сприяє зростанню економічної активності суб'єктів господарювання. Існуюча система формування державних доходів відображає недосконалість перехідної економіки та має переважно фіскальний характер. Ринкове реформування економіки супроводжувалося неодноразовими спробами удосконалити податкову систему шляхом прийняття окремих законодавчих актів, що були недостатньо адекватними стану економіки, характерними рисами якої є структурні диспропорції, наявність значних обсягів тіньових оборотів, платіжна криза.

Разом з тим Україна підтримує стосунки у сфері оподаткування з іншими державами, які застосовують діючі в усьому світі стандарти, розроблені Організацією економічного співробітництва та розвитку і Організацією Об'єднаних Націй, завдяки чому забезпечується адаптація законодавства України у сфері міжнародного оподаткування до законодавства інших країн.